

**TATJANA KRKELJIĆ**  
**METODIKA NASTAVE INSTRUMENTA**  
**SKRIPTA ZA PRVI SEMJESTAR**



## Sadržaj

Predgovor.....	3
Uvod: pedagogija-didaktika-metodika.....	4
Pedagogija → "teorija vaspitanja".....	4
Sistem pedagoških disciplina.....	4
Didaktika i metodika.....	6
Metodika - "primenjena didaktika".....	6
Pojam obrazovanja.....	10
Obrazovanje i nastava.....	12
Zadaci nastave.....	14
Vrste nastave u školi.....	15
Oblici rada u nastavi.....	16
Sadržaj obrazovanja.....	18
Nastavna sredstva i pomagala.....	20
Nastavni čas.....	22
Vrste časova.....	23
Pripremanje za čas.....	23
NASTAVA U MUZIČKIM ŠKOLAMA.....	25
Kada započeti sa nastavom instrumenta?.....	25
Testovi muzikalnosti.....	26
Rad sa talentovanom decom.....	28
Podučavanje djece sa posebnim potrebama.....	30

## **Predgovor**

U sklopu visokoškolskog muzičkog obrazovanja, osim primarno umjetničkog obrazovanja, u cilju postizanja profesionalne izvođačke izvrsnosti, u pravilu se odvija i obrazovanje budućih nastavnika nastave muzičkih instrumenata u muzičkim školama. Ovaj dualitet u obrazovanju je trend na visokoškolskim muzičkim institucijama u Europi. Obrazovanje muzičara kao izvođača i kao nastavnika pruža budućem profesionalnom muzičaru više mogućnosti na tržištu rada.

# Uvod: pedagogija-didaktika-metodika

**Pedagogija** → "teorija vaspitanja".

Savremena pedagogija nastoji da se konstituiše kao nauka koja se bavi vaspitanjem u cjelini integrišući teorijske i praktične aspekte problema vaspitanja i obrazovanja.

Reč *pedagogija* potiče iz [grčkog](#) jezika, nastala je u doba [antičkih](#) država i sastavljena je od dve reči – *paidos* što znači *dijete*, odnosno *dječak*, i *ago, agein* što znači *voditi*. U početku je ovaj termin imao doslovno značenje – označavala je roba koji je vodio dijete od kuće do mjesta gde se tadašnja omladina okupljala radi sticanja obrazovanja. Taj rob se zvao *pedagog*, tj. *onaj koji vodi dijete*.<sup>1</sup>

## **Sistem pedagoških disciplina**

Sistem pedagoških disciplina se gradi uglavnom analogno oblastima koje su razvijene i koje proučavamo u vaspitanju. Može se reći da postoji određena korespondencija između sistema vaspitanja i sistema naučnih disciplina u pedagogiji. Pri tome, pedagoške discipline ne predstavljaju niz nepovezanih i međusobno odvojenih činjenica, već su one u logičkoj povezanosti, uslovljenosti i isprepletenosti. Pedagoške discipline se stalno razvijaju i granaju, međusobno povezuju, a istovremeno povezuju i sa naučnim disciplina iz drugih nauka. To je dinamičan sistem saznanja.

- **Opšta pedagogija** proučava opšte, teorijske i fundamentalne probleme vaspitanja (predmet, ciljeve zadatke, sistem, i sl.) Ona predstavlja naučnu, filozofsku i teorijsku osnovu svih ostalih pedagoških disciplina. Neki je nazivaju i savremena pedagogija zato što se bavi vaspitanjem u sadašnjosti, tj. savremenosti.
- **Futurološka pedagogija** se bavi budućnošću određenih pedagoških fenomena (promjene u školskom sistemu, školskoj populaciji, nastavnim programima, položaju nastavnog kadra, i sl.)
- **Istorija pedagogije** proučava istorijski razvoj vaspitanja i pedagoške misli, a može biti opšta i nacionalna.
- **Komparativna pedagogija** se bavi uporednim proučavanjem pedagoških dostignuća u svijetu.
- **Metodologija pedagoških istraživanja** se bavi specifičnostima naučno-istraživačkog rada (naučno-istraživačke metode, tehnike, instrumenti, itd.). Njena osnovna funkcija i smisao je razvijanje pedagoške nauke i unapređenje vaspitanja i obrazovanja.

---

<sup>1</sup> Prema nekim teoretičarima, rob se nije brinuo samo o sigurnosti djeteta na putu od kuće i do nje, već se brinuo i o njegovom ponašanju. Za razliku od dječaka, djevojčice su ostajale sa svojim majkama u kući.

- **Porodična pedagogija** se bavi smislom, uslovima i zakonitostima vaspitanja u porodici.
- **Predškolska pedagogija** se bavi proučavanjem specifičnosti vaspitnog procesa djece ranog uzrasta, tj od rođenja do polaska u školu i u predškolskim ustanovama.
- **Školska pedagogija** se bavi školskim vaspitanjem, tj.: - strukturom i realizacijom nastavnih planova i programa, teorijom škole kao specifične vaspitnoobrazovne ustanove, organizacijom nastave i drugih vidova rada škole, premenom nastavnih metoda, sredstava i opreme, uređenjem i organizacijom radnih prostorija u školi; - odnosima nastavnika i učenika, saradnjom roditelja i škole, ulogom stručnih i rukovodnih organa, pitanjima upravljanja i nadzora za radom škole, ulogom i zadacima stručnih saradnika u školi; i - profesionalnom orijentacijom, usmjeravanjem, planiranjem kadrova i upisnom politikom.
- **Specijalna pedagogija** se bavi vaspitanjem djece sa posebnim potrebama (tj. ometenim u razvoju). Ona ima svoj podsistem, tj. poddiscipline u zavisnosti od karaktera ometenosti djece u razvoju: - Tiflopedagogija se bavi vaspitanjem slijepih i slabovidih; - Surdopedagogija se bavi vaspitanjem gluvonijemih; - Oligofrenopedagogija se bavi vaspitanjem djece sa intelektualnim poremećajima; - Logopedijska pedagogija se bavi vaspitanjem djece sa govornim poremećajima; i - Ortopedagogija se bavi vaspitanjem djece sa fizičkim nedostacima.
- **Domska pedagogija** proučava specifičnosti vaspitnoobrazovnog rada u raznim domovima za vaspitanje i obrazovanje (dečji domovi, đачki domovi, internati, studentski domovi, i sl.).
- **Pedagogija slobodnog vremena** proučava uslove i mogućnosti vaspitanja i obrazovanja u slobodnom vremenu.
- **Penološka pedagogija** se bavi proučavanjem procesa prevaspitavanja osuđenih lica.
- **Pedeutologija** se bavi proučavanjem ličnosti nastavnika.
- **Socijalna pedagogija**, filozofija obrazovanja, interkulturalna pedagogija, seksualna pedagogija, itd.
- **Visokoškolska pedagogija** se proučava specifičnosti vaspitanja i obrazovanja u visokoškolskim ustanovama.
- **Andragogija** (adultna pedagogija ili pedagogija odraslih, tj. o doživotnom obrazovanju čoveka) se bavi vaspitanjem i obrazovanjem odraslih.
- **Gerontogogija** se bavi vaspitanjem i obrazovanjem ljudi u poznim godinama, tj. starih lica.

Pedagoške discipline moguće je grupisati po nekoliko kriterijuma, tj. prema: - Uzrastu vaspitanika (dopredškolska, predškolska, školska, visokoškolska, andragogija, gerontogogija, i sl.) - Mjestu izvođenja vaspitanja (porodična, predškolska, školska, internatska, i sl.) - Prema vremenu na koje se odnosi proučavanje (istorijska, savremena i futuristička pedagogija)

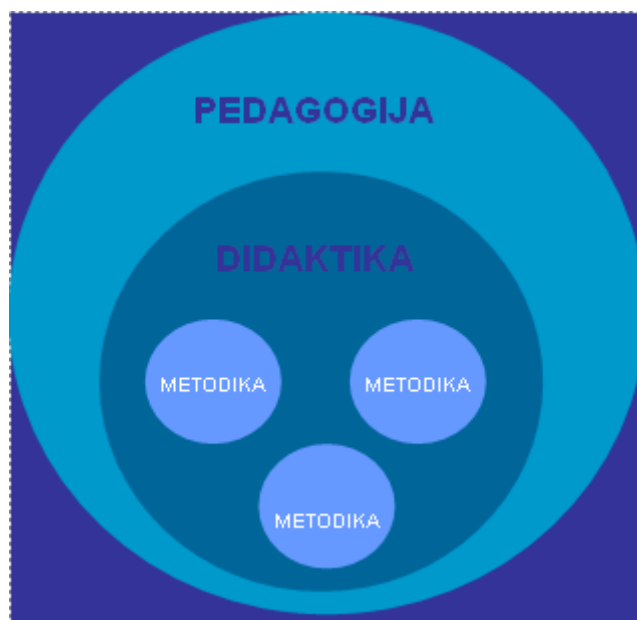
### **Didaktika i metodika**

• **Didaktika (opšta metodika)** se bavi vaspitanjem i obrazovanjem u uslovima nastave, tj. opštim zakonitostima obrazovanja. Ona je teorija nastave te pročava vaspitno obrazovni rad u nastavi, analizira nastavni proces, postavlja načela, oblike, metode, sredstva, tipove i strukturu nastavnih časova, razrađuje nastavne sadržaje, itd.

• **Metodike nastave (specijalna didaktika)** se bave vaspitno-obrazovnim radom u određenim nastavnim predmetima.

### **Didaktika - "teorija obrazovanja"**

- grana pedagogije koja proučava opšte zakonitosti nastave i učenja, ali i drugih oblika učenja i obrazovanja van nastave



### **Metodika - "primenjena didaktika"**

- primena didaktičkih načela, zakonitosti, metoda,... u pojedinom nastavnom predmetu ili području

- praktična disciplina
  - u prvom planu ima konkretan nastavni sadržaj iz konkretnog nastavnog predmeta koji učenici trebaju usvojiti kao znanje ili vještinu
  - metode, oblici i nastavna sredstva specifični za pojedine nastavne predmete => metodike pojedinih nastavnih predmeta, pa i celina unutar predmeta
  - metodike se izvode iz međuodnosa više nauka:
    - psihologije (učenik sa svojim karakteristikama)
    - matične nauke (nastavni sadržaji)
    - pedagogije (kako se učeniku prenose nastavni sadržaji)
- o ...
- sociologija, etika, logika, ...

**Sličnost** didaktike i metodike: bave se nastavom, sadržajem obrazovanja, strukturom nastavnog procesa, nastavnim metodama, organizacijom nastave..

Metodika nastave kao disciplina u nastavi instrumenta

Dakle, metodika je uvijek metodika nastave nekoga određenog predmeta, tu opštepoznatu činjenicu treba spomenuti samo zato da bismo utvrdili kako je metodiku, njen predmet, njenu strukturu i funkciju, moguće odrediti jedino kao metodiku toga određenoga predmeta,

U pokušaju da se odredi metodika, njena struktura i funkcija, potrebno je – u skladu s prethodnim tvrdnjama – imati pred očima konkretan nastavni predmet, odnosno nauka (umjetnost) iz koje se taj predmet izvodi. S obzirom na druge naučne i umjetničke discipline muzika iskazuje neke specifičnosti koje muzičku nastavu čine posebnom vrstom nastave i koje (specifičnosti) imaju sasvim određenih posljedica na određenje njenih metodika. Za razliku od svih drugih vaspitnih i obrazovnih područja u osnovnom i opštem, pa i stručnom, vaspitanju i obrazovanju, muzika jedina ima svoj vlastiti vaspitno-obrazovni sastav koji je po svome trajanju i tradicionalnoj podjeli na stupnjeve – osnovni, srednji i visoki – uporedan sa sastavom opšteg obrazovanja. Potreba za vlastitim vaspitno-obrazovnim sastavom te, u vezi s tim, potreba za ranim započinjanjem stručnoga muzičkog vaspitanja i obrazovanja, pa zatim i relativno dugo trajanje toga procesa, objašnjava se naročitom složenosti ključnih muzičkih vještina kakve



su, na primjer, vještina svjesnog čitanja (pjevanja) notnog teksta i vještina sviranja na instrumentu, koje su – uz mnoštvo drugih znanja i vještina – potrebne svakom muzičaru bez obzira na konkretan profil. U sastavu stručnoga muzičkog obrazovanja postoje različiti predmeti, pa, prema tome, postoje (ili bi trebale postojati, jer stvarno ne postoje) različite metodike. Opravdano je, međutim, postaviti pitanje: treba li baš svaki nastavni predmet imati svoju metodiku, ili je među pojedinim predmetima moguće pronaći toliko i takvih dodirnih elemenata koji bi opravdali zajedničko grupisanje u uža ili šira područja? Na području muzičke nastave to je pitanje vrlo aktualno pa ćemo se spram njega pokušati odrediti ne ulazeći u to koliko je to slučaj u nekim drugim naučnim ili/i umjetničkim disciplinama. Kao što smo rekli, u muzičkom obrazovanju susrećemo se s određenim brojem predmeta od kojih neki imaju svoje metodike, a neki bi ih vjerojatno (po istoj logici), trebali imati, ali ih iz nekih razloga, eto, nemaju. Danas se tako sasvim jasno diferenciraju metodike na području praktične nastave muzičkih instrumenata, pa status akademskih disciplina imaju: metodika nastave pjevanja, metodika nastave klavira, metodika nastave orgulja, metodika nastave violine, metodika nastave viole, metodika nastave violončela, metodika nastave kontrabasa, metodika nastave gitare, metodika nastave harfe, metodika nastave drvenih duvačkih instrumenata, metodika nastave limenih duvačkih instrumenata. Posljednje dvije diferenciraju se dalje, pa tako u praktičnom dijelu (seminaru) postoje metodike nastave flaute, oboe, klarineta, itd. Pitanje glasi: da li bi trebalo težiti integracijama onih metodika koje imaju više zajedničkih elemenata? Skloniji ovoj drugoj, integrativnoj varijanti, smatrajući već i sadašnju diferencijaciju „nategnutom,“ Integracija sadašnjih, već diferenciranih metodika potrebna je u njihovu interesu: nemoguće je, naime, braniti tezu da su metodika nastave violine i metodika nastave viole. Svako zna kakva je razlika između nastave violine i nastave trombona, na primjer, ali je moguće pokazati da između tih dviju nastava postoji – s metodičke tačke – barem isto toliko, ako ne i više, zajedničkih elemenata. Prvi problem koji treba riješiti pri pokušaju određivanja svake metodike, pa i metodike instrumentalne nastave jest pitanje njena predmeta, posebno u odnosu prema matičnoj struci. Što je, dakle, predmet metodike nastave violine, flaute, oboe, viole, trube... itd? Predmet metodike nastave violine, flaute, oboe, viole, trube... itd. jest proučavanje, objašnjavanje i unapređivanje procesa učenja tog instrumenta. Za razliku od učenja samog instrumenta, gdje je riječ o tome što se uči, tj. koje se vještine i znanja stječu na konkretnom instrumentu, metodika istražuje prirodu tih vještina i odgovara na pitanje kakve su i kako se odvija proces njihova sticanja. U okviru toga metodika mora odgovoriti na pitanja kao što su:

- pitanje sposobnosti učenika za učenje konkretnog instrumenta, uključujući tu mentalnu muzičku sposobnost (muzikalnost) i odgovarajuće (druge) psihičke, fiziološke i fizičke pretpostavke za uspješno svladavanje instrumenta,
- pitanje optimalnog početka učenja instrumenta (s obzirom na već od Komenskog poznatu činjenicu da je rano učenje ujedno i pravovremeno učenje muzike),
- pitanje optimalne organizacije nastave,

- pitanje učinkovitog vježbanja (psihologija sticanja (muzičkih) vještina;
- zakonitosti učenja; metode i načini vježbanja),
- pitanje primjerenosti materijala na kojem se vježba,
- pitanje udžbenika („škola“ za instrument) i nastavne literature Uopšteno,
- pitanje motivacije učenika,
- pitanje praćenja i vrednovanja učenikova napredovanja, itd.

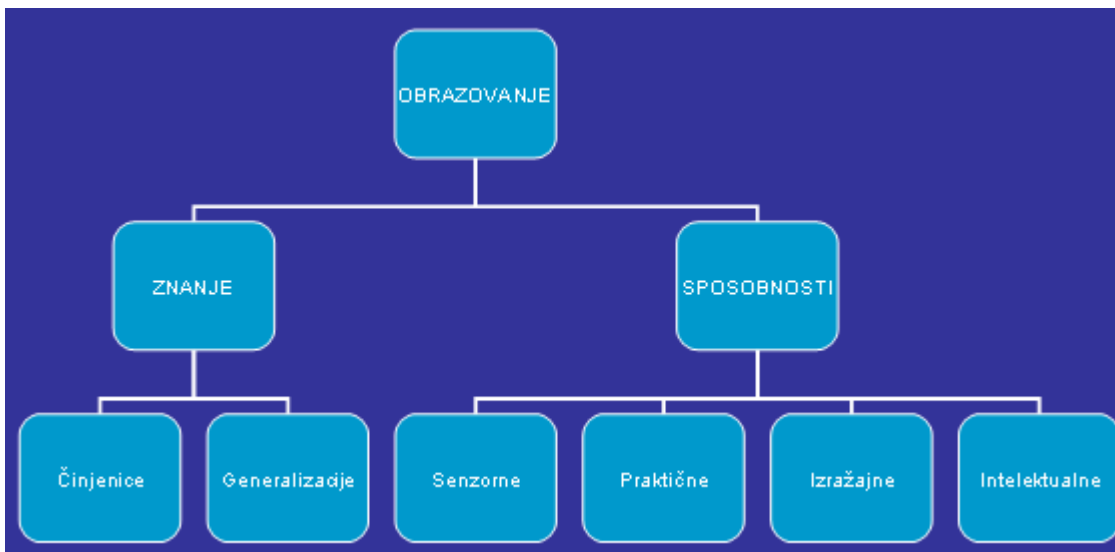
Među nabrojanim, kao i među drugim pitanjima, ima takvih koja su zajednička cijelom nizu pojedinačnih metodika, kao što ima i takvih koja su specifična upravo za dati instrument. Nastavi svih instrumenata u velikoj su mjeri zajednička ona pitanja koja proizlaze iz psiholoske i pedagoške zasnovanosti dok su različita ona koja se odnose na struku samu, na instrument kao takav. I premda mi nismo imali pretenzija da navedemo sva pitanja kojima bi se trebala baviti metodika nastave instrumenta – to je, uostalom, zadatak same te metodike, navedenom popisu neće se moći baš mnogo dodati, pogotovo ne na osnovi postojećeg stanja većine metodika. Osim rijetkih izuzetaka, gotovo nijedna metodika nastave instrumenta nema danas razrađene odgovore na pitanja kako učenika naučiti svirati određeni instrument. Situacija je uglavnom takva da se metodike najvećim dijelom bave strukom, njenom poviješću, pitanjima interpretacije, agogike, naročitih načina sviranja i sl. Današnje metodike nastave instrumenta, zasnovane (samo) na vlastitoj struci, prečesto „gube iz vida zakonitosti vaspitnoobrazovnog procesa, njegov psihološki, spoznajni i pedagoški kontekst“... Kao što je poznato, metodike kao nastavne discipline imaju svoj teorijski (predavanja) i svoj praktični dio (seminari-vježbe). U svjetlu naše rasprave o psihološko-pedagoškoj dimenziji metodika očigledno je da su integracije moguće samo na teorijskom planu. Nema razloga – na razini predavanja – govoriti o metodici nastave violine i metodici nastave viole kao o dvjema metodikama kad je – pedagoški i psihološki gledano – riječ samo o jednoj. Razlike se mogu uzeti u obzir u okviru u okviru praktičnih vježbi.

ne treba zaboraviti da je nastava instrumenta specifičan oblik učenja koji gotovo da nema analogije ni s jednim drugim predmetom u cijelome školskom sastavu. Svladavanje tehnike sviranja instrumenta uglavnom je proces sticanja vještine (ili vještina), a manje znanja. Jednom započet (nakon početnih problema upoznavanja notnih znakova i njihove lokacije na instrumentu), proces se odvija prema individualnim fiziološkim i psihičkim mogućnostima učenika, a njegova brzina i efikasnost – osim o tim individualno postojećim pretpostavkama – zavisna je adekvatnoj motivaciji za (dugotrajno i mukotrno) vježbanje, izboru i prikladnom graduiranju muzičkog sadržaja, izboru prave metode i načina vježbanja i sl. Da učitelju za to nije dovoljno da bude samo dobar instrumentalist, nije potrebno nikome dokazivati. U takvoj, pak, situaciji ne samo da nije moguće govoriti o metodici nastave instrumenata (kao integriranoj metodici) nego čak nije moguće govoriti ni o metodici toga konkretnog instrumenta

jer svaki nastavnik postaje tvorcem svoje vlastite metodike.

### Pojam obrazovanja

- obrazovanje kao jedna od osnovnih pedagoških kategorija obuhvata znanje i sposobnos



## **Znanje**

- sistem činjenica i generalizacija o objektivnoj stvarnosti koje je čovek usvojio i trajno zadržao u svojoj svesti
- sticanje znanja - materijalna strana obrazovanja

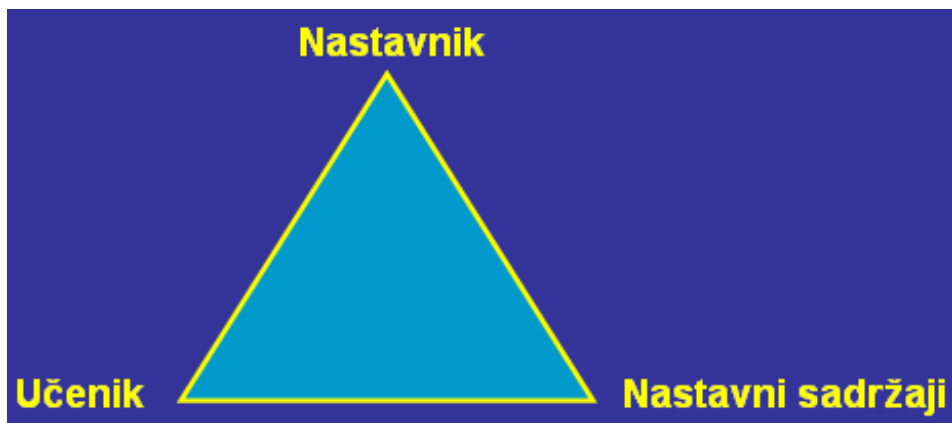
## **Sposobnost**

- kvalitet ličnosti koja je tako formirana da uspešno obavlja neku delatnost (rad, aktivnost, funkciju)
- senzorne (perceptivne), praktične (manuelne), sposobnosti izražavanja, intelektualne (mentalne) sposobnosti
- razvijanje sposobnosti - funkcionalna strana obrazovanj

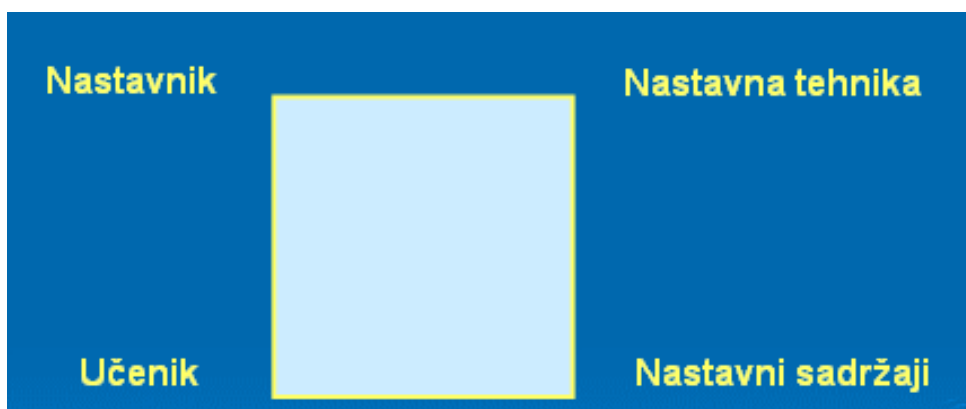
# Obrazovanje i nastava

## Faktori nastave

- nastavnik, učenik, nastavni sadržaji - didaktički trougao



- trougao je proširen dodavanjem **nastavne tehnike** - didaktički četvorougao:





## Zadaci nastave

Nastava

Nastava je najvažnija aktivnost koja se odvija u školi. To je veoma složen, planski organizovan proces u kome učenici/ce treba da sopstvenom aktivnošću, vođeni vještom rukom nastavnika/ca, stiču znanja, vještine i navike i psihofizički se razvijaju. Nastavu čine dva procesa:

- proces poučavanja, za koji je odgovoran nastavnik/ca i
- proces učenja, za koji je odgovoran učenik/ca.

-

Poučavanje i učenje su dvije strane jedinstvenog procesa, koje zavise jedna od druge, međusobno se podržavaju i unapređuju. U nastavnom procesu su učenici/ce sa svim svojim psihičkim i drugim karakteristikama koje olakšavaju ili otežavaju proces učenja, i nastavnici/ce koji takođe svojim profesionalnim i drugim karakteristikama mogu ovaj proces učiniti manje ili više uspješnim.

*Materijalni zadatak nastave - sticanje znanja*

- "upoznati, pokazati, ukazati, uočiti, razumeti, shvatiti, podučiti, naučiti..."

*Funkcionalni zadatak nastave - razvoj sposobnosti*

- "razviti, osposobiti, usavršiti, jačati, formirati, uvežbavati, izgrađivati..."

*Vaspitni zadatak nastave - usvajanje vaspitnih vrednosti*

### **Vrste nastave u školi**

- redovna nastava - izvodi se po propisanom programu rada za pojedini razred isto za sve učenike
- dopunska nastava - za slabije učenike kojima treba naknadna dopunska pomoć nastavnika
- produžna nastava - kao dopunska na kraju školske godine
- dodatna nastava - za napredne učenike radi proširivanja i produbljivanja sadržaja
- izborna nastava - učenici biraju predmete koji se ocenjuju kao i redovni predmeti

### **Ostale vrste nastave**

- tečajevi (seminari) - za vreme redovnog školovanja ili posle redovnog školovanja
- e-obrazovanje (*e-learning*): učenje na daljinu, on-line učen



## **Oblici rada u nastavi**

1. Frontalna nastava
2. Grupna nastava
3. Individualni oblik nastave

### **1. Frontalna nastava**

- nastavnik vodi nastavni proces
- brzo prenošenje velikog broja obaveštenja
- učenici u ulozi slušaoca i primaoca obaveštenja
- nedostaci: izbor gradiva prema proseku razreda, jednaka brzina učenja i usvajanja gradiva za sve učenike, ukalupljivanje nastave od planiranja do vrednovanja

### **2. Grupna nastava**

- nastava se odvija u više grupa tako da učenici unutar grupe uče samostalno, pod vođstvom nastavnika
- uloga nastavnika posredna (izbor sadržaja, priprema, pomaganje, vrednovanje)
- učenici se grupišu u grupe jednakog ili nejednakog sastava
- uvod: priprema, grupisanje, podela zadataka
- glavni deo: samostalni rad u grupama
- završni deo: zajednička rasprava

### **3. Individualni oblik nastave**

- učenik radi sam na posebnom zadatku ili na delu zadatka koji čini celinu sa radovima drugih učenika
- obrazovna vrednost ove nastave veća od frontalne, ali se gubi na vremenu
- upotreba računara za individualne oblike rada

### **Sadržaj obrazovanja**

- propisuje se nastavnim planom i programom

### **Nastavni plan je školski dokument u kom se u obliku tabele propisuju:**

- vaspitno-obrazovna područja, odnosno predmeti
- redosled učenja područja ili predmeta po razredima i semestrima
- nedeljni broj časova za pojedino područje, odnosno nastavni predmet

### **Nastavni program**

- školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redosled nastavnih sadržaja
- konkretizacija nastavnog plana Nazivi pojedinih delova nastavnog programa
- predmetno područje - npr. Internet
- nastavna celina - npr. Izrada veb strana
- nastavna tema - npr. Liste
- nastavna jedinica - sadržaj koji se prelazi za 1 nastavni čas ili blok-čas

### **Okvirni nastavni plan i program**

Školski dokument koji, za određeni stepen i vrstu obrazovanja, s pravom javnosti propisuje ili verifikuje državni prosvjetni organ

Utvrđuje se:

- svrha vaspitanja i obrazovanja za određeni stepen i vrstu obrazovanja,
- nastavni plan s spiskom obaveznih i izbornih nastavnih predmeta i sa oznakom nedeljnog broja nastavnih časova za svaki nastavni predmet,
- raspoloživi nedeljni fond nastavnih časova za neobavezne predmete
- dopušteno nedeljno opterećenje učenika
- kratki opis (smernice) sadržaja obrazovanja za svaki obavezni nastavni predmet
- kadrovski i materijalno-tehnički uslovi potrebni za ostvarenje nastavnog plana i programa
- uslovi upisa učenika
- način ocenjivanja za svaki nastavni predmet

#### **Plan i program izvođenja nastave**

- školski dokument koji se izrađuje u određenoj školi
- konkretizuje elemente okvirnog plana i programa

#### **Operativni nastavni program**

- izrađuje ga predmetni nastavnik prilikom pripreme za nastavu za određenu školsku godinu

## **Nastavna sredstva i pomagala**

### **Nastavna sredstva**

- vizuelna, auditivna i audio-vizuelna (crteži, slike, fotografije, dijagrami, grafikoni, tablice, dijapozitivi, modeli, makete, aparati, instrumenti, globusi, kasete, ploče, CD, filmovi, TV emisije, CD-ROM-ovi...), tekstualna (udžbenici, priručnici, članci, rečnici, enciklopedije,...)

### **Nastavna pomagala**

- oruđa za rad (geometrijski pribor, ploče, dijaprojektor, magnetofon, radio, TV, računar...)

### **Nastavna tehnologija**

- tehnika s ugrađenim sadržajem obrazovanja i specifičnom didaktičkom funkcijom podučavanja i učenja (npr. računar opremljen programskim sistemom za učenje)

### **Nastavni metodi**

- načini rada u nastavi
- svaka metoda ima dvostrano značenje, tj. odnosi se na način rada nastavnika i učenika

### **Metoda demonstracije**

- pokazivanje u nastavi svega onoga što je moguće perceptivno doživjeti
- statični predmeti (slike, modeli, shemetski crteži), dinamičke prirodne pojave (izvorna stvarnost, eksperimenti), aktivnosti (npr. nastavnik pokazuje kako napisati program u Pascalu)

### **Metoda praktičnih radova**

- izvođenje praktičnog rada, npr. na računaru

### **Metoda crtanja i ilustrativnih radova**

- pojedini delovi nastavnih sadržaja izražavaju se crtežom
- primjer: crtanje blok dijagrama, crtanje storyboarda, crtanje u nekom od grafičkih programa na računaru

### **Metoda pisanja i pismenih radova**

- nastavnik piše po tabli, grafofolijama, izrađuje veb strane, izrađuje pisane pripreme za nastavu...
- učenik prepisuje, vodi beleške s predavanja, izrađuje samostalne radove (rešava zadatke, izrađuje seminare, veb strane...)

### **Metoda čitanja i rada na tekstu**

- rad s udžbenikom i ostalim štampanim materijalom, rad s digitalnim udžbenicima i ostalim tekstualnim sadržajima na računarima

### **Metoda razgovora**

- dijalog između nastavnika i učenika i između učenika
- pitanja i odgovori

### **Metoda usmenog izlaganja**

- učenici i nastavnici verbalno izlažu neke delove nastavnog sadržaja
- pripovedanje, opisivanje, obrazloženje, objašnjenje, rasuđivanje

### **Nastavni čas**

Vođenje i usmjeravanje učenika/ca u procesu nastave i učenja u školi organizuje se kroz nastavni čas. Nastavni čas je vremenska i didaktička organizaciona cjelina koja odražava interaktivni odnos između nastavnika/ca, učenika/ca, nastavnih ciljeva/sadržaja i didaktičko-tehnološke podrške nastavi. U razredno-časovnom sistemu, kakav je naš, nastavni čas je najčešća organizaciona jedinica. Jedan čas traje, najčešće, 45 minuta. Čas treba da bude skladna sadržajna, logička, psihološka, organizaciona i vremenska cjelina i mora imati tačno određeno mjesto u školskom danu isedmici. (Vilotijević, 1999).

Od uspješnosti realizovanih časova zavisi konačan ishod nastavnog rada u školi.

## **Vrste časova**

Postoje različite tipologije časova koje su nastale u odnosu na ciljeve časa, nastavni sadržaj, metode rada i sl. Ipak, kao najčešći kriterijum za podjelu uzima se etapa procesa nastave. Prema toj podjeli časovi se dijele na: uvodni nastavni čas, čas usvajanja novog znanja, čas vježbanja, čas ponavljanja i čas provjere naučenog.

Uvodni časovi se realizuju onda kada učenike/ce želimo da upoznamo sa novim predmetom i njegovim ciljevima izučavanja, sadržajima i metodama rada koje su njemu svojstvene. To je put kojim učeniku/ci želimo da približimo razloge izučavanja nastavnog predmeta zainteresujemo ga/je za njega.

Čas obrade novog gradiva je čas na kome učenici/ce usvajaju nova znanja. Koliko će znanja učenici/ce na tom času steći umnogome zavisi od nastavnika/ce i njegove/njene organizacije procesa nastave i učenja na času.

Časovi vježbanja se obično planiraju nakon časova obrade. Oni imaju za cilj da učenici/ce kroz proces vježbanja na novim primjerima učvrste postupke ili procedure dolaska do znanja i uključe ih u svoj sistem znanja. Ovi časovi mogu vrlo motivaciono djelovati na učenike/ce ukoliko nastavnik/ca kreira situacije učenja tako da učenici/ce u njima dožive uspjeh.

Vrlo efikasni po završetku određene teme mogu biti časovi ponavljanja ukoliko se na njima insistira na produktivnom ponavljanju. polazeći od svojih iskustava, poznavanja učenika, dogovora s nastavnicima srodnih nastavnih predmeta,... planira raspored nastavnih celina, tema i jedinica te dinamiku njihove realizacije tokom školske godine.

## **Pripremanje za čas**

Za efikasan čas je neophodna priprema i nastavnika/ca i učenika/ca. Nastavnik/ca se priprema za čas tako što izučava sadržaje o kojima će se govoriti na času, razmišlja i planira kako da ih didaktički oblikuje i približi učeniku/ci, koja nastavna sredstva da upotrijebi i koji nastavni materijal da pripremi.

Učenicima/cama takođe treba omogućiti da se pripreme za čas. Nastavnik/ca ih može uputiti na

literaturu ili neki drugi izvor koji ih može uvesti u temu.

Zavisno od ciljeva časa i aktivnosti koje je planirao za učenike/ce na času, nastavnik/ca obezbjeđuje nastavna sredstva i nastavni materijal. Materijalno-tehnička priprema časa zavisi i od tipa časa, metoda i oblika rada koji će dominirati na času.



## **Komponente časa**

Svaki čas treba da ima svoju jasnu strukturu. To znači da se u odnosu na ciljeve časa logički raspoređuju elementi poučavanja i učenja. Učenici/ce najbolje uče kada je proces poučavanja i učenja dobro organizovan. To se dešava onda kada nastavnik/ca ima jasnu koncepciju kako će realizovati čas, koji će biti njegovi osnovni elementi, kako će ih uvezati u cjelinu. Najčešće strukturne komponente časa, su: pripremanje ili uvođenje učenika/ca u rad, upoznavanje učenika/ca sa novim sadržajima, ponavljanje i provjeravanje. Slaganje komponenti časa u logičku cjelinu didaktičari nazivaju artikulacija časa.

# NASTAVA U MUZIČKIM ŠKOLAMA

## Kada započeti sa nastavom instrumenta?

Dob školskog djeteta obično se deli na tri razdoblja:

- 7 do 9 godina
- 10 do 12 godina
- 13 do 16 godina

Podela se odnosi na fizičku i mentalnu dob. Sa nastavom instrumenta najprikladnije je započeti u prvom, vrlo rijetko u drugom razdoblju, jer će se tada učenik najbolje suočiti sa podučavanjem muzike i instrumenata. To relativno mirno razdoblje, između 7 i 12 godina, omeđeno je dvema najvažnijim prekretnicama u razvoju mladog bića, u sedmoj godini djeteta koje se igra postaje djeteta koje uči, a u 12. godini nastupa velika promena koja se naziva pubertet.

Za razliku od školskog djeteta, predškolsko djeteta uživa brojne privilegije, slobodu igranja i odmaranja kad god mu se prohte. Sa početkom pohađanja škole takav se život bez obaveza naglo prekida, učenik se mora pridržavati strogog rasporeda, disciplinovano se ponašati u razredu, skoncentrisati se na predmet koji se predaje, učiti, prilagoditi duhu škole i kolektiva i pokazati spremnost da se takmiči sa drugima. Sve te obaveze donose promene u dječijoj psihi, što se reflektuje na njegovo ponašanje. Sa emocionalno-imaginarnog područja koje je dominiralo u predškolskim danima, središte aktivnosti djeteta seli se na intelektualnu sferu sada kada je u školi.

Polazeću u školu, djeteta ulazi u svet simbola, počinje čitati, pisati i računati, što predstavlja priličan duhovni napor. Dodatno opterećenje biće mu, ako ide i u muzičku školu, usvajanje muzičkog pisma, a takođe će ovladavanje instrumentom i učenje pisanja opteretiti njegovu motoriku. Stoga nije preporučljivo istodobno započeti redovnu nastavu instrumenta i osnovnu školu, osim ako se radi o posebnim razlozima. Postoje i mišljenja da je djetetova motorika i koordinisanje malih mišića ruke spremna za sviranje instrumenta tek kad je djeteta naučilo pisati. U našem sistemu gdje imamo devetogodišnju nižu muzičku školu u dobroj meri je ovo i ispoštovano jer imamo situaciju da djeteta istodobno pohađa i osnovnu školu i muzičku školu. Prva godina niže muzičke škole nije predviđena za ovladavanje instrumentom, to jest za nastavu instrumenta.

Dakle zbog fizičkih i psihičkih razloga nastavu instrumenta je najbolje započeti između 7. i 10. godine. To je razdoblje sporijeg fizičkog rasta, što učeniku omogućava usklađeno usvajanje potrebne muskularne koordinacije. To je i razdoblje veće sposobnosti zadržavanja pažnje i povećanog buđenja interesa prema muzici, što su sve važne sposobnosti neophodne za razvoj tehnike i muzikalnosti u početnom razdoblju.

## Testovi muzikalnosti

Pri upisu u muzičku školu ispituju se ili tačnije identifikuju muzičke sposobnosti djeteta. naravno upitno je koliko su takva ispitivanja pouzdana. Žalosno je da ponekad nakon samo pet minuta testiranja dijete dobije presudu koja ga prati cijeli život, da je nemuzikalno, odnosno da nema sluha. To bi značilo da nije u stanju reprodukovati muziku, te da je ne može ni slušati, ni doživljavati što naravno nije tačno. S druge strane, ako je dijete pripremljeno za takav test, često će ga uz manje razvijene muzičke sposobnosti uspešno položiti .

Prije upisa u nižu muzičku školu, u razvoju muzičkih sposobnosti kod djeteta najznačajniju ulogu često imaju ili nemaju roditelji. Dijete treba motivisati spontanom pevanju i pamćenju pjesmica, To će se bolje razvijati ako postoji podsticanje i vođenje muzičkih sklonosti. Često bez adekvatne podrške muzičke sposobnosti stagniraju ili se gube pa djeca iz muzički pasivnih sredina na prijemnim audicijama pokazuju manju razvijenost sposobnosti koje se testiraju.

Ponekad dijete koje je pokazalo loše rezultate na testu muzikalnosti, a ipak se upiše u muzičku školu, može na kraju postići zadovoljavajući uspeh. Čak se događalo da su takvi učenici napredovali i kasnije upisali akademiju. Ipak činjenica je da će nastava instrumenta lakše započeti sa djetetom koje poseduje osnovne sposobnosti .

Test muzikalnosti u sebi bi trebalo da ima tri komponente i to su:

- test sluha
- test ritma i
- test pamćenja.

Ukoliko igrom slučaja budete u komisiji za ocjenu testa muzikalnosti, evo na šta treba da obratite pažnju.

### *Test sluha*

Nastavnik svira tonove, najbolji je opseg je od a do g1, dijete ih ponavlja, pjeva, pjevuši zatvorenih usta čak i zviždi, pri čemu ne gleda u klavijaturu. Ponekad se dijete ne snađe jer mu je zvuk instrumenta stran, naročito ukoliko dolazi iz sredine gdje nije imala prilike čuti klavir. U tom slučaju dobro je i otpjevati tonove koji se zadaju. Za dijete koje različite tonove ponavlja u istom tonu obično se tvrdi kako nema sluha. Stoga se dalje od djeteta traži da otpjeva neku pjesmicu. Nesposobnost da tačno ponavljanja tonove ili intoniranje melodije ponekad je posljedica smetnji upravljanja grlenim mišićima pa bi bilo pogrešno muzikalnost svesti samo na tačnu reprodukciju tonova.

### *Test ritma.*

Nerijetko se muzičke sposobnosti pouzdanije manifestuju na području ritma nego razlikovanja visine tonova, jer je osjećaj za ritam postojani indikator. Kako dijete ponekad još i ne zna brojati, očito se kod ritma radi o prirodnom podsticaju koji ga upućuje da ponavlja zadanu ritmičku figuru. Kako bi se utvrdio

djetetov domet ritmičkog osjećaja, može se početi od jednostavnijeg i ići prema komplikovaniji figurama. Obično se zadaje dvotaktna fraza jer se lakše pamti. Nastavnik kuca ili plješće rukama, a dijete isto tako ponavlja.

### *Test pamćenja*

Od djeteta se traži da ponovi manje melodijsko-ritmičke cjeline koje se mogu zadati sviranjem ili pjevanjem. Postoji mišljenje da tačno pogađanje tonova i ritmova te pjevanje manjih motiva nisu odlučujući pokazatelj muzikalnosti, nego je to već i samo prepoznavanje i doživljavanje muzike. Stoga se može tražiti od djeteta da prepozna neku pesmicu i odredi joj karakter, recimo pitati dijete koje pesmice, zna onda ih nastavnik peva na neutralnom slogu, a dijete treba prepoznati. Već samo tako prepoznavanje pokazuje postojanje određene sposobnosti raspoznavanja visine tonova.

Ako dijete ima razvijene muzičke sposobnosti koje se ispituju, testiranje će biti brzo i lako. Ako pak zataji na testu, ne snađe se u tom trenutku, ipak može pokazati određeno interesovanje za muziku što treba uzeti u obzir.

Testiranje se mora odvijati u mirnoj, opušteno atmosferi tako da dijete nije opterećeno ispitivanjem. Zadaci ne smeju zvučati poput zapovedi nego ih valja oblikovati ležerno.

U okviru testiranja, treba doći i do podataka o tome šta dijete donosi iz roditeljskog doma i predškolskih ustanova, Je li pohađalo muzički vrtić i slično. Bitna su i neka sledeća pitanja:

- Ima li u porodici muzičara?
- Uče li braća ili sestre neki instrument?
- Pohađa li dijete slobodne aktivnosti?
- Može li dijete neometano vežbati
- Ima li dovoljno vremena?
- Kakve su djetetove mogućnosti za nabavku instrumenta?

Navedeno testiranje i prikupljanje podataka obično traje 10-ak minuta, pa se za to vreme može ponešto saznati i o ličnosti djeteta (je li mirno ili razigrano, brzo ili sporo i tako dalje).

Zašto bi, između ostalog, nastavnici instrumenta trebalo da budu u ispitnim komisijama? Prilikom upisa djeteta u muzičku školu i određivanja koji će instrument svirati, bilo da je to želja učenika ili predlog škole, rijetko kad se konsultuju nastavnici instrumenta, a činjenica je da relativno često postoje i neke fizičke predispozicije koje mogu sprečiti dijete da dovoljno brzo ili uspešno ovlada instrumentom. Kod duvačkih instrumenata facijalna građa je jako bitna pa ukoliko dijete ima neke osobine ili deformitete vezane za građu i izgled usana, vilice, zuba, zbog toga može biti limitirano, naročito u početku, što će ga vremenom i demotivisati. Šta je sa gudačkim instrumentima?

## Rad sa talentovanom decom

Muzički nadareno dijete je takođe učenik sa posebnim obrazovnim potrebama. Obično se muzička darovitost otkrije vrlo rano, a uočava se kroz pjevanje i pjevušenje melodija, slušanje muzike, ponavljanje ritmova, te sviranje dječijih muzičkih instrumenata. Kad krene u muzičku školu darovito dijete sa lakoćom interpretira i reprodukuje melodije, transponuje ih i improvizuje i komponuje. Izuzetno pamćenje omogućuje mu da pjesme koje je čulo odmah i ponovi. Iako i slobodno prenosi pažnju sa nota na instrument i obrnuto, ponekad uči drugačije po svome. Zanimljiva su mu otkrića do kojih dođe samo, što ga posebno motiviše, pa često samostalno stvara pravila i pronalazi nova. Želja za savladavanjem problema je sastavni deo talenta, stoga pri učenju od nastavnika treba više mentorstvo nego pomoć. Zbog toga brže napreduje u sticanju muzičkih znanja i veština od prosečnog dijeteta.

Talenat učenika se najadekvatnije procjenjuje preko načina i brzine reagovanja na čas i na javnom nastupu. Na času neće samo tačno ponoviti ono što mu je pokazano, nego će to odmah i oblikovati na prihvatljiv način, te pokazati vještinu i lakoću učenja. Ali ako su mu zadaci prelagani nadareni učenik može biti nezainteresovan čak se i otvoreno dosađivati. Kad ga nešto zanima, vrlo je uporan i skoncentrisan tako da uz sposobnost lakog učenja postiže visoke rezultate. Obično se kaže da nadarenom "sve ide od ruke". On brzo uči, pouzdano muzikalno svira, hitro imitira i razumije šta se od njega traži, te pleni svojom kreativnošću.

Talentovan učenik je i vredan, jer želi što prije naučiti svirati i zato više radi, vježba i istražuje. Sa malo truda on postiže dobre rezultate i brzo napreduje što ga opet podstiče da ide napred. Ali i uz takvu unutrašnju motivaciju, potrebno mu je i roditeljsko ohrabrivanje i razumevanje, te adekvatna podrška nastavnika. Ipak, kako mu često sve ide od ruke ponekad ne koristi sve svoje mogućnosti pa ga nastavnik mora dodatno motivisati.

Talenat je, kao što je napomenuto, vezan uz kreativno mišljenje i sposobnost koncentracije, što utiče na pamćenje i na samo učenje. naročito se izdvajaju kreativno mišljenje i mašta, 2 sposobnosti koje su u sferi stvaralaštva od velike važnosti. Onaj koji se ume koristiti maštom uvek je pun ideja pa uspeva povoljnije rešavati probleme što ga čini i srećnim.

Teško je, naravno, predvideti koje će darovito dijete jednog dana postati istinski umetnik, jer to ne zavisi samo od njegove darovitosti. Bitan je i razvoj njegovog znanja uopšte i drugih osobina te uticaji sredine. Ali velikim trudom nastavnika i roditelja moguće je znatno doprinijeti njegovom razvoju. Stoga treba oslušivati potrebe nadarenog djeteta i biti kreativan u radu sa njim. Jedna poslovice kaže "disciplina bez talenta može postići zapanjujuće rezultate, dok je talenat bez discipline osuđen na propast". Zato se talentom može biti dok je neko mlad, dok kasnije mora postati majstor. Pikaso je dobro primetio rekavši kako je svako dijete umetnik ali pitanje je da li to ostane i kad odraste.

Pokazalo se kako su djevojčice vrednije i stabilnije napreduju od dječaka, pa ranije postignu bolje rezultate. Ali se dogodi često da dječaci koji su na početku bili slabiji u višim razredima naglo razviju i postanu uspješniji i zanimljiviji. Zato im je potrebno drugačije prići i razvijati ih nego djevojčice.

Prema nekim autorima muzički talentovano dijete nosi talenat u sebi od rođenja. Važan će biti uticaj roditeljske ljubavi te vlastitih afiniteta. Ali što je neki učenik nadareniji, to je problem njegovog vaspitanja kompleksniji, i to već u ranijim godinama. Njegove psihičke sposobnosti su snažnije izražene. On tačno i brzo može ponoviti sve što se od njega traži te na nastupu svirati onako kako se pripremio, a ponekad zbog povećane energije i podrške publike čak i bolje. Muzički talentovano dijete zahteva poseban pristup, što je i velika odgovornost za nastavnika.

Pa da zaključimo. Šta je tačno muzička nadarenost odnosno talenat nije sasvim jasno, a stvar komplikuje i činjenica da postoji i talenat za prepoznavanje talentovanog djeteta. Stoga nije čudno što se nekoliko ocjenjivača neće složiti je li neko dijete talentovano ili nije, a još teže će prognozirati njegov razvoj. Zato pojam talenta treba uzeti sa rezervom. Prepoznavanje talenta je nesigurno, čak slično verovanju u sudbinu. Kod pojedinca se može ustanoviti tek posledično, po njegovim rezultatima. Mozak je daleko sposobniji nego što mi mislimo, a kad ga pojedinac počne koristiti u punoj mjeri i pod uticajem doživljaja muzike, javiće se i talenat. Napokon, kod nas pitanje školovanja talentovane djece nije sprovedeno još uvek na pravi način, jer takvi učenici trebaju posebne škole, nastavnike i programe, što je u nekim zemljama adekvatno rešeno.

U Crnoj Gori postoji *Strategija za razvoj i podršku darovitim učenicima sa akcionim planom* gdje je prepoznata i uloga muzičkih škola, kao i podrška koju umjetničke škole pružaju darovitim učenicima

„Muzičke škole Muzičko obrazovanje u Crnoj Gori, osim u obaveznom osnovnom obrazovanju stiće se i u dopunskom obrazovanju u osnovnim muzičkim školama. Crna Gora ima mrežu od 14 muzičkih škola osnovnog muzičkog obrazovanja, 4 srednje muzičke škole i Muzičku akademiju koja je jedna od jedinica Univerziteta Crne Gore. Kao izraz potrebe da se daroviti učenici iz oblasti muzike razvijaju i afirmišu osnovan je Muzički festival mladih Crne Gore, koji se u kontinuitetu održava već 42 godine. Ovaj Festival takmičarskog tipa organizuje Zajednica muzičkih škola Crne Gore sa ciljem da se otkriju i pomognu u daljem razvoju izuzetno nadareni učenici i afirmišu muzički pedagozi. Festival se održava svake godine, a po takmičarskim disciplinama bijenalno. Pored učešća učenika muzičkih škola na Muzičkom festivalu mladih Crne Gore, najbolji učenici muzičkih škola učestvuju i na internacionalnim takmičenjima najčešće u zemljama u okruženju gdje dobijaju značajne nagrade i motivišu se da i dalje razvijaju svoje umijeće sviranja na izabranom instrumentu. Učenici muzičkih škola učestvuju na domaćim i internacionalnim takmičenjima i festivalima u organizaciji pojedinih muzičkih škola, Muzičke akademije i nevladinih organizacija. [---] Srednje umjetničko obrazovanje omogućavaju likovne, muzičke i baletske škole. 10 U srednjoj umjetničkoj školi stiću se kvalifikacije nivoa srednjeg stručnog obrazovanja u trajanju od četiri godine. Srednje umjetničko obrazovanje mogu sticati lica koja su završila osnovnu školu i koja imaju izraženu nadarenost i sklonost za likovno, muzičko, ili baletsko izražavanje. Provjera nadarenosti i sklonosti vrši se u skladu sa obrazovnim programom.”

Na kraju, kao jedan od načina za prikaz karakteristika, kao i za identifikaciju muzički darovite djece, predstavljam check- listu karakteristika muzičke darovitosti Farmer, D. (2007). Kao metod generalno

precizne identifikacije, dostupna je roditeljima, vaspitačima, i ostalima. Ističe se da ne mora svako darovito dijete imati sve navedene karakteristike, kao i da uključuje i druge moguće karakteristike koje nisu navedene. Opisana check- lista ističe sljedeće karakteristike muzički darovite dece:

- Dobar osjećaj za ritam.
- Dobra koordinacija.
- Prilično dobro razlikovanje muzičkih i drugih zvukova.
- Razumije muzičke odnose.
- Uživa u muzičkim aktivnostima.
- Izrazita muzička memorija.
- Odmah reaguje na ritam, melodiju i harmoniju.
- Koristi muziku za izražavanje osjećanja i doživljaja.
- Spontani i originalni kreativni impuls pri komponovanju i izvođenju.
- Uživa u plesu i drami sa elementima muzike.
- Izuzetna brzina pri pamćenju muzike.
- Posедуje snažan osjećaj za visinu tona.

Literatura od značaja:

Blanka Bogunović,

MUZIČKI TALENAT I USPEŠNOST

Izdavač: [Institut za pedagoška istraživanja](http://www.ipa.hr)



### **Podučavanje djece sa posebnim potrebama**

I djeca sa posebnim potrebama imaju pravo na muzičko obrazovanje. U takvu skupinu osim slabovide i slijepe djece, ubrajamo i one sa poremećajem u motorici, ponašanju i mentalnom razvoju, te sa

smetnjama u govoru. Kako se posebne potrebe reflektuju na učenje, ta populacija djece zahtijeva poseban pristup kod podučavanja. Ako priroda njihovog hendikepa nije prevelika, ona se mogu uključiti sa vršnjacima u redovnu nastavu i uspješno prilagoditi životnoj okolini. Značajan je broj muzičara sa disleksijom ostvario uspješne karijere (Harry Belafonte, Enrico Caruso, John Lennon) su samo neki od njih. Obrazovanje izuzetno darovite djece je vrlo delikatno, jer i darovitost kao i poteškoća može kod djeteta izazvati osjećaj izoliranosti i frustracije.

Podučavanje instrumenta djece sa teškoćama u razvoju svojevrsni je izazov, ali i zadovoljstvo koje može pružiti činjenica da im je sviranje instrumenta olakšalo život. Poznavanje prirode pojedinih problema i poteškoća i metoda rada sa decom sa posebnim obrazovnim potrebama omogućiće planiranje odgovarajućih oblika nastave. Pri tome stalno treba imati u vidu da ona nisu neuspješna u svim zadacima u svim situacijama, celo vreme i sa svim osobinama

Danas govorimo o poteškoćama koje se odnose na poremećaj pažnje, disleksiju, poremećaj koordinacije, slabovidost i hiperaktivnost.

.....